

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%85> [in English].

5.Zurich Chamber of Commerce [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zhk.ch/en/pages/arbitration_5 / [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.zhk.ch/en/pages/arbitration_5 / [in English].

6.LL.M. Internationales Wirtschaftsrecht [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.llm.uzh.ch/de/cas/C.html> / [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.llm.uzh.ch/de/cas/C.html> / [in German]

Дата надходження статті: «26» жовтня 2016 р.

Стаття прийнята до друку: «09» листопада 2016 р.

Рецензенти:

Бідюк Н. – доктор педагогічних наук, професор
Третько В. – доктор педагогічних наук, професор

Нагорна Ольга – завідувач кафедри мовознавства Хмельницького університету управління та права, кандидат філологічних наук, доцент, e-mail: olha-nahorna@yandex.ru

Nahorna Olha – head of the linguistics department of Khmelnytskyi University of Management and Law, candidate of philological sciences, assistant professor, e-mail: olha-nahorna@yandex.ru

Цитуйте цю статтю як:

Нагорна О. Професійна підготовка магістрів за програмою «Міжнародні судові процеси і арбітраж» у Цюрихському університеті / Ольга Нагорна // Педагогічний дискурс. – 2016. – Вип. 21. – С. 105–109.

Cite this article as:

Nahorna O. Professional Training of LLM Degree Students in «International Litigation and Arbitration» Program in the University of Zurich, *Pedagogical Discourse*, 2016, Issue 21, pp. 105–109.

УДК 317.15+37.032+374.008.2(043)

ІННА НАУМЧУК,

методист

(Україна, Хмельницький, Хмельницький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді)

INNA NAUMCHUK,

methodologist

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Regional Center of Scientific and Technical Creativity of Student Youth)

orcid.org/0000-0002-8264-6491

**Професійна культура керівника позашкільного навчального закладу
як об'єкт наукового аналізу**

**Professional Culture of the Manager of an Out-of-School Educational Institution
as an Object of Scientific Analysis**

У статті автором здійснено науковий системний аналіз джерельної бази дослідження проблеми професійної культури керівника позашкільного навчального закладу. Проаналізовано різні класифікації професій: за характером праці (розумова чи фізична), рівнем та характером необхідної кваліфікації (для робітничих професій), предметом праці (людина – природа, людина – техніка, людина – людина, людина – знакова система, людина – художній образ), засобами праці та інше. На основі узагальнення праць вітчизняних та зарубіжних науковців, у яких досліджується професійна культура, схарактеризовано основні напрями наукових розвідок з даного питання, а саме: розкриття загальних засад розвитку професійної культури; вивчення основних проблем формування особистості педагога як суб'єкта діяльності, цілісності його професійно-педагогічної підготовки; висвітлення окремих аспектів професійної культури педагога. Зосереджено увагу на наукових підходах щодо визначення структури професійної культури, обґрунтуванні її складових. На основі аналізу та узагальнення наукових визначень поняття «професійна культура», сформульовано власне тлумачення дефініції «професійна культура керівника позашкільного навчального закладу».

Ключові слова: професія, культура, професійна культура, структура професійної культури, професійна компетентність, керівник позашкільного навчального закладу.

In the article the author carried out a scientific systematic analysis of the source base study of the problem of professional culture of a head of an out- of- school educational institution, optimal ways of its formation and development in the system of postgraduate education. Different scientific definitions of the essence of concepts «profession» and «professional culture» were examined. The author analyzed the different classifications of occupations: on the nature of labor (mental, physical), on the level and nature of the necessary qualifications (for workers), on the objects of labor (human - nature, people - machinery, man - man, man - a sign system, human - artistic image) , on the means of labor and so on. We studied ambiguity of the concept of «culture», which is explained by the breadth of the term used in psychological and educational research: culture as a value, culture as an activity, as a creative culture. On the basis of summarizing the work of domestic and foreign scientists that investigate the professional culture, the characteristics of the main directions of research on the subject were described, namely, the disclosure of the general principles of professional culture; study of the major problems of formation of the personality of a teacher as the subject of activity; the integrity of his professional and pedagogical training; coverage of certain aspects of professional culture of a teacher. The article focuses on scientific approaches to determining the structure of the professional culture, justifying its components. On the basis of analysis and generalization of scientific definitions of the term «professional culture», it was formulated the own interpretation of the definition «professional culture of a head of an out- of school educational establishment», which is understood as the degree of assimilation and the manifestation of the systems of social and professional values and ideals, formed in the process of professional socialization, characterizing quality of the level of administrative, educational, managerial, economic, communicative and other activities of a manager.

Key words: *profession, culture, professional culture, structure of professional culture, professional competence, manager of an out-of -school educational institution.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реформування освітньої галузі підвищує вимоги до рівня професійної культури керівників закладів освіти, їх компетентності. Тому підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти стали особливим напрямом розвитку науки і практики в усіх високорозвинених країнах світу, в тому числі в Україні. В той же час, аналіз наукових праць, практика з'ясування та оцінювання стану сформованості професійної культури керівників позашкільних навчальних закладів довели, що рівень її не завжди відповідає сучасним кваліфікаційним вимогам та професійним стандартам. Значна частина керівників не акцентують увагу на виявленні власного рівня сформованості професійної культури та її цілеспрямованому розвитку. Тому пріоритетним для нашого дослідження бачиться вивчення і аналіз теоретико-методологічних засад проблеми професійної культури керівників позашкільних навчальних закладів, наукового обґрунтування її розвитку в умовах післядипломної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій... Аналіз досліджень проблеми свідчить про все зростаючий інтерес до даного питання в різних галузях наукового знання. Н. Багдасар'ян, В. Белоліпецький, О. Бондаревська, В. Ігнатів, Н. Крилова, П. Кузьмін, В. Сластьонін, Л. Шарова та інші досліджують питання професійної культури фахівців різних сфер діяльності. У працях Л. Васильченко, І.Гришиної, С. Королюк, Ю. Конаржевського, В. Крижко, О. Мармази, Є. Павлютенкова, Ю. Палеха, Т. Сорочан тощо окремим напрямом розглядається проблема управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Теорія культури і культурної діяльності стала предметом вивчення О. Арнольдова, В. Біблера, Е. Баллера, В. Давидович, Н. Кагана, Е. Маркарян, В. Розіна. Сутність педагогічної культури та педагогічної майстерності досліджують О. Барабанщиков, І. Бех, О. Бондаревська, В. Гриньова, І. Зязюн, І. Ісаєв, В. Кан-Калік, С. Чорна та інші. Наукові засади професійних мотивів особистості розроблено С. Вершловським, С. Ільїним, В. Ковальовим, А. Маслоу, Є. Павлютенковим, А. Петровським, М. Ярошевським.

Водночас вивчення теоретичних джерел засвідчує, що на сьогодні майже відсутні дослідження, предметом яких став би системний аналіз наукової літератури з питань професійної культури керівника позашкільного навчального закладу та її розвитку у післядипломній педагогічній освіті.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є здійснити системний аналіз джерельної бази дослідження проблеми професійної культури керівника позашкільного навчального закладу, наукове бачення шляхів її розвитку в системі післядипломної педагогічної освіти; схарактеризувати основні напрями наукових розвідок з даного питання; зосередити увагу на наукових підходах щодо визначення структури професійної культури, обґрунтуванні її складових. На основі аналізу та узагальнення наукових визначень поняття «професійна культура», сформулювати власне тлумачення дефініції «професійна культура керівника позашкільного навчального закладу».

Виклад основного матеріалу... У дослідженнях Л.Васильченко, Ю.А. Конаржевського, В.Кричевського, О.Лебідь, Є.Павлютенкова, Є.Тонконової, В.Штанової обґрунтовується необхідність розглядати діяльність керівника навчального закладу як професійну. Розглянемо як трактуються у наукових джерелах поняття «професія» та «професійна культура».

Професія (лат. *professio*) – це стійкий та відносно широкий вид трудової діяльності людини, визначений розподілом праці та її функціональним змістом. Опанування професією здійснюється у відповідних навчальних закладах або безпосередньо на виробництві [4, с. 742]. За Н.Гузій, до ознак професії належать: виконання провідних функцій, що вимагають високого ступеня майстерності як у стандартних, так і в нових ситуаціях діяльності; системність знань і досвіду, набутих у процесі тривалого навчання, під час якого вони інтегруються у професійні цінності; розв'язання професійних ситуацій на основі знань і вмінь передбачає свободу професіоналів у поєднанні з їх високою відповідальністю та громадським контролем; престиж професії підтримується відповідним рівнем матеріальної винагороди [4, с. 742].

Існують різні класифікації професій: за характером праці (розумова чи фізична), рівнем та характером необхідної кваліфікації (для робітничих професій), предметом праці (типу людина – природа, людина – техніка, людина – людина, людина – знакова система, людина – художній образ), засобами праці та інше. Найбільш поширеною є класифікація професій, яку подає Є.Климов [7, с. 124]. В її основу покладено предмет, мету, знаряддя та умови праці. Професія керівника позашкільного навчального закладу відноситься до типу «людина – людина». У процесі виконання керівником своєї професійної діяльності формується його професійна культура.

Вивчаючи наукові джерела, ми дійшли висновку, що сучасне розуміння культури ускладнюється наявністю надто великої кількості її визначень. А.Моль вказує на існування більше 250 таких тлумачень [10]. А.Клебер і К.Клехтон зібрали 257 дефініцій «культура», а на початок 90-х років їхня кількість подвоїлась.

Багатозначність формулювань цієї дефініції свідчить про її місткість, поліфункціональність і різноманітність, що пояснюється широтою використання терміну в психолого-педагогічних дослідженнях. Культуру як цінність розглядають Е.Баллер, Е. Маркарян, А.Моль, Ю.Резнік; культуру як діяльність обґрунтовують В.Бокань, В.Кемеров, Ю. Палеха, М.Розенталь, В.Сластьонін; про культуру як творчість говорять Н.Крилова, В.Розін.

Ми цілком погоджуємося з висновком В. Давидовича і Ю.Жданова про те, що «культура» виражає родову специфіку людської діяльності. Тобто розуміючи людську діяльність можна зрозуміти культуру. Велику кількість видів людської діяльності суб'єкт виконує залежно від обраної професії. Для виконання управлінської діяльності керівнику необхідно володіти певними знаннями, вміннями, бути професіоналом, тобто володіти професією управлінця, керівника і відповідним рівнем професійної культури [1, с. 24].

Філософи М.Бахтін, В.Біблер, М.Каган, інші розкривають онтологічні характеристики професійної культури, вивчають соціальні та етичні проблеми особистості. Педагоги В.Кан-Калік, В.Мудрик, В.Сластьонін розглядають професійну культуру як характеристику рівня професіоналізму педагога.

У наукових дослідженнях вивчається професійна культура спеціалістів різних сфер діяльності. Проблеми професійної культури педагога та викладача вивчають А.Барабанщиков, Е.Бондаревська, І.Саєв, Н.Крилова, А.Мудрик, В.Пилипенко, Л.Шарова; майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу – О.Лебідь; державного службовця - В.Белоліпецький, Л.Павлова, В.Бойков, В.Ігнатов; інженера - Н.Багдасарьян; юриста - О.Ануфрієнко, С.Сливка тощо.

Узагальнюючи праці, в яких досліджується професійна культура, спостерігаємо кілька напрямів наукових досліджень: розкриття загальних засад розвитку професійної культури, які здійснюють С.Батишев, Н.Крилова, Н.Ничкало, Г.Соколова; вивчення основних проблем формування особистості педагога як суб'єкта діяльності, цілісності його професійно-педагогічної підготовки, яким присвячені роботи В.Бондаря, С.Гончаренка, В.Гриньової, І.Зязюна, С.Максименка, О.Пехоти, В.Семиченко, ін.; висвітлення окремих аспектів професійної культури педагога у працях В.Кан-Каліка, Я.Коломінського, А.Мудрика, Г.Тарасенко.

За С.Батишевим, професійна культура – це соціально-професійна якість суб'єкта праці [5, с. 1162]. Дане поняття включає сукупність принципів, норм, правил, методів, які сформувалися історично і регулюють професійну діяльність людини. Необхідно зазначити, що не зважаючи на значну кількість теоретичних праць з проблем формування професійної культури спеціаліста, питання формування професійної культури керівника позашкільного навчального закладу в умовах післядипломної педагогічної освіти ще не стало предметом наукових досліджень.

Відтак, беручи за основу напрацьовані у науці визначення сутності поняття професійної культури та не претендуючи на вичерпність, ми розуміємо професійну культуру керівника

позашкільного навчального закладу як ступінь засвоєння і вияву ним системи суспільно-професійних цінностей та ідеалів, сформованих у процесі професійної соціалізації, які характеризують якісний рівень управлінської, педагогічної, менеджерської, економічної, комунікативної та інших видів діяльності керівника.

Узагальнюючи праці філософів, соціологів, педагогів, знаходимо різні підходи щодо визначення структури професійної культури. Так, С.Батишев виокремлює соціальний компонент (уміння працювати в колективі, творча активність, самодисципліна, ініціативність, відповідальність за результати); професіональний компонент (компетентність, наукова організація праці, раціональний розподіл часу, технологічна дисципліна, економічна і екологічна грамотність); морально-мотиваційний компонент (ставлення до праці як потреби, добросовісність, гуманне ставлення до партнерів, потреба в самоосвіті і самовдосконаленні, багатство духовної культури) [5, с. 1163]; І.Зарецька - професійно-організаційний блок (знання, вміння, досвід, майстерність); соціально-моральний блок (ціннісні орієнтації, морально-вольові якості) [3]; І.Ісаєв - аксіологічний компонент (цілі, норми, стандарти, тобто ціннісні орієнтири особистості); технологічний (володіння способами практичної діяльності у вигляді технологій діяльності спеціаліста); особистіснотворчий (зміна самої людини, її становлення як творчої особистості) [6, с.48–49]; О.Лебідь – педагогічна культура як специфічний вияв загальної культури в умовах педагогічного процесу; управлінська культура як специфічний вияв загальної культури в умовах процесу управління; рефлексивна культура як базовий компонент висококваліфікованої праці керівника [9, с.67-68]; А.Поздняков - соціальний блок (уміння співпрацювати, відповідальність, трудова дисципліна, активність, творчий підхід до справи, потреба в самоосвіті і самовихованні); професійний блок (компетентність, наукова організація праці, раціональний розподіл робочого часу, технологічна дисципліна); духовно-моральний блок (гуманне ставлення до оточуючих, багатство духовної культури) [11].

Як бачимо, науковцями визначаються різні компоненти структури професійної культури. Однак у кожному із зазначених підходів інтегруються соціальні, моральні, інтелектуальні, професійні, емоційно-ціннісні, мотиваційні аспекти, адже професійна культура характеризує рівень компетентності спеціаліста та його ставлення до праці і до себе як суб'єкта праці.

Невід'ємною складовою професійної культури керівника позашкільного навчального закладу є професійна компетентність [2, с. 79]. Питання компетентності та професійної компетентності активно обговорюються вітчизняними і зарубіжними науковцями, такими як Н.Бібік, Л.Васильченко, І.Грішина, Г.Єльнікова, І.Зязюн, Л.Карамушка, В.Кремень, В.Маслов, О.Овчарук, А.Хуторський, Б.Чижевський та ін. Під компетентністю людини педагога розуміють спеціально сконструйовані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання [8, с.18]. Отже, компетентність – це результативно-діяльнісна характеристика освіти.

Професійна компетентність як якісна характеристика ступеня оволодіння особистістю своєю професійною діяльністю передбачає усвідомлення своїх потреб та інтересів; прагнень і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності; уявлень про свої соціальні ролі; оцінку своїх особистісних властивостей і якостей як фахівця – професійних знань, умінь, навичок; регулювання на цій основі свого професійного становлення та розвитку [2, с. 80]. Метою процесу формування професійної компетентності керівника є досягнення сформованості на достатньому рівні його професійної культури.

Висновки... Таким чином, науковий аналіз досліджень з питань професійної культури в широкому системному контексті переконує в тому, що дана проблема є міждисциплінарною, обумовлена багатоаспектністю охоплених нею феноменів. Для її вирішення потрібен синтез досліджень у специфічному контексті різних наук з їх особливим науковим апаратом. Вивчення та аналіз джерельної бази професійної культури є теоретико-методологічною основою для наукового обґрунтування цілеспрямованої діяльності з розвитку професійної культури керівників позашкільних навчальних закладів в умовах післядипломної педагогічної освіти, оскільки сьогодні це є актуальною науковою та практичною педагогічною проблемою, яка потребує ґрунтовних системних досліджень.

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері вважаємо за доцільне висвітлити особливості персоніфікованого підходу до процесу розвитку професійної культури керівників позашкільних навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Список використаних джерел і літератури/References:

- 1.Афанасьев В.Г. Общество, системность, познание и управление /В.Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1981. – 432 с. / Afanasyev V.G. *Obshchestvo, sistemnost, poznanie i upravlenie (Society, consistency, cognition and management)*, Moskva, 1981, 432 p. [in Russian].
- 2.Васильченко Л.В. Професійна компетентність керівника школи /Л.В.Васильченко, І.В.Грішина. – Х. :

Вид. група «Основа», 2006. – 208 с. / Vasylychenko L.V. *Profesiynna kompetentnist kerivnyka shkoly (Professional competence of a head of school)*, Kharkiv, 2006, 208 p. [in Ukrainian].

3.Зарецкая И.И. Профессиональная культура педагога: учебн. пос., 2-е изд., перераб. и доп. /И.И.Зарецкая. – М.: АПК и ППРО, 2006. – 116 с. / Zaretskaya I.I. *Professionalnaia cultura pedagoga: uchebn. pos. (The professional culture of the teacher)*, Moskva, 2006, 116 p. [in Russian].

4.Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г.Кремень. - К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. / *Entsyklopedia osvity (Encyclopedia of Education)*, Kyiv, 2008, 1040 p. [in Ukrainian].

5.Энциклопедия профессионального образования: В 3-х томах [Электронный ресурс] / Под ред. С.Я. Батышева. – М. : АПО, 1998. – 1784 с. – Режим доступа: <http://www.anovikov.ru/dict/epo.pdf> / *Encyklopedia professionalnogo obrazovaniia (Encyclopedia of vocational education)*, Moskva, 1998, 1784 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.anovikov.ru/dict/epo.pdf> [in Russian].

6.Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учебн. пос. / Исаев И.Ф. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 208 с. / Isaev I.F. *Professionalno-pedagogicheskaiia cultura prepodavatelia (Professional-pedagogical culture of a teacher)*, Moskva, 2004, 208 p. [in Russian].

7.Климов Е.А. Психология профессионала / Е.А.Климов. – М. : Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МО-ДЭК», 1996. – 400 с. / Klimov E.A. *Psichologia professionala (Psychology of a professional)*, Moskva, Voronezh, 1996, 400 p. [in Russian].

8.Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики /Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К., 2004. – 112 с. / *Competentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainiski perspektivy : Biblioteka z osvitnoi polityky (Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects)*, Kyiv, 2004, 112 p. [in Ukrainian].

9.Лебідь О.В. Формування професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу в умовах магістратури: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 /О.В.Лебідь. – Бердянськ, 2012. – 259 с. / *Lebid O.V. Formuvannia profesiynoi kultury maibutnoho kerivnyka zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu v umovach magistratury (Formation of professional culture of a future head of an educational institution in terms of Magistracy)*, Berdiansk, 2012, 259 p. [in Ukrainian].

10.Моль А. Социодинамика культуры / А. Моль. – Пер. с франц. / вступит. стаття, ред. и примеч. Б.В.Бирюкова. – М. : Прогресс, 1978. – 406 с. / Mol A. *Sotsiodinamika kultury (Sociodynamics culture)*, Moskva, 1978, 406 p. [in Russian].

11.Поздняков А.П. Формирование управленческой культуры будущего специалиста социальной работы в вузе: автореферат канд. пед. наук: 13.00.08. / А.П.Поздняков. – Тамбов, 2007. – 39 с. / *Pozdnyakov A.P. Formirovanie upravlencheskoi kultury budushhego spezialista sozionalnoy raboty v vuze (Formation of administrative culture of a future expert of social work in high school)*, Tambov, 2007, 39 p. [in Russian].

Дата надходження статті: «19» жовтня 2016 р.

Стаття прийнята до друку: « 02» листопада 2016 р.

Рецензенти:

Берека В. – доктор педагогічних наук, професор

Галус О. – доктор педагогічних наук, професор

Наумчук Інна – методист Хмельницького обласного центру науково-технічної творчості учнівської молоді, e-mail:nauminna35@ukr.net

Naumchuk Inna – methodologist of Khmelnytskyi Regional Center of Scientific and Technical Creativity of Student Youth, e-mail:nauminna35@ukr.net

Цитуйте цю статтю як:

Наумчук І. Професійна культура керівника позашкільного навчального закладу як об'єкт наукового аналізу / Інна Наумчук // Педагогічний дискурс. – 2016. – Вип. 21. – С. 109–113.

Cite this article as:

Naumchuk I. Professional Culture of the Manager of an Out-of-School Educational Institution as an Object of Scientific Analysis, *Pedagogical Discourse*, 2016, Issue 21, pp. 109–113.